

ABSTRAKT do wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie art. 36 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej

do sprawy: RPO-571782-I/07/HG/KŁ

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o stwierdzenie, że art. 36 ust. 4 pkt 2 lit b ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jedn. Dz. U. z 2007 r. Nr 63, poz. 424 z późn.zm) jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP oraz art. 73 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz art. 36 ust. 4 pkt 3 lit b w/w ustawy jest niezgodny z art. 54 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Przypomnieć należy, iż w wyroku ogłoszonym w dniu 11 maja 2007 r. (sygn. K 2/07) dotyczącej zgodności z Konstytucją RP ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, Trybunał Konstytucyjny ocenił jako m.in. niezgodne z art. 2, 31 ust. 3, 32 ust. 2 i 51 ust. 2 Konstytucji RP przepisy art. 36 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej. Przepisy te stanowiły o udostępnianiu dokumentów zgromadzonych przez Instytut Pamięci organom władzy publicznej oraz innym instytucjom, organizacjom i osobom w celach prowadzenia badań naukowych i działalności dziennikarskiej, o ile Prezes Instytutu Pamięci Narodowej wyrazi na to zgodę. Przesłanką podjęcia takiego rozstrzygnięcia był niedopuszczalny – zdaniem Trybunału – zakres dyskrecyjnej władzy Prezesa Instytutu, który w sposób swobodny, może na podstawie tego przepisu decydować o dopuszczeniu bądź zakazie dopuszczenia do akt IPN naukowców i dziennikarzy. Konsekwencją ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego doszło do naruszenia podstawowych praw człowieka, gdyż o ile poprzednio niektórzy mogli być pozbawieni prawa dostępu do akt, obecnie prawa tego zostali pozbawieni wszyscy dziennikarze i naukowcy. W wyniku tego rozstrzygnięcia stało się zanegowanie konstytucyjnej wolności prowadzenia badań naukowych (art. 73 Konstytucji) oraz prawa każdego do pozyskiwania informacji (art. 54 ust. 1 Konstytucji). Stan, w którym dostęp do archiwów organów bezpieczeństwa państwa dla prowadzących badania naukowe i dziennikarzy jest zamknięty oznacza przekreślenie możliwości poznawania trudnej przeszłości naszego kraju. W wyniku zmian ustawodawczych w/w ustawy, zostały

wprowadzone nowe rozwiązania w tym zakresie, które jednak ponownie budzą wątpliwości co do ich zgodności z przepisami ustawy zasadniczej.

W świetle kwestionowanego przepisu art. 36 ust. 4 pkt 2 lit b w obecnym brzmieniu ustawy o IPN, w przypadku ubiegania się o udostępnienie dokumentów zgromadzonych przez Instytut Pamięci Narodowej w celu prowadzenia badań naukowych przez osobę niebędącą pracownikiem naukowym w określonej dziedzinie nauki, osoba taka by uzyskać dostęp do tych dokumentów obowiązana jest przedłożyć rekomendację pracownika naukowego uprawnionego do prowadzenia badań naukowych w dyscyplinach nauk humanistycznych, społecznych, gospodarki lub prawa. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, obwarowanie przez ustawodawcę dostępu do dokumentów zgromadzonych w IPN wymogiem przedłożenia przez osoby niebędące pracownikami naukowymi stosownych rekomendacji uprawnionych pracowników naukowych może skutecznie uniemożliwić prowadzenie przez nie badań naukowych. Treść skarżonego przepisu budzi więc zasadnicze wątpliwości Rzecznika Praw Obywatelskich, czy w swej istocie nie narusza on zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP), jak również czy nie stanowi on nadmiernego ograniczenia konstytucyjnej wolności prowadzenia badań naukowych (art. 73 Konstytucji RP w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP).

Zgodnie natomiast z art. 36 ust. 4 pkt 3 lit b w/w ustawy, do wniosku o udostępnienie dokumentów zgromadzonych przez IPN w celu publikacji materiału prasowego, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. - Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24, z późn. zm.), należy dołączyć upoważnienie redakcji albo wydawcy do wystąpienia z takowym wnioskiem. W przypadku braku upoważnienia redakcji albo wydawcy, w świetle art. 36 ust. 6 ustawy o IPN, dyrektor oddziału Instytutu Pamięci, w drodze decyzji administracyjnej, odmawia udostępnienia dokumentów, o których mowa w ust. 1. Oznacza to, że w rzeczywistości wykonywanie konstytucyjnego prawa podmiotowego, które przysługuje każdemu obywatelowi, zależy, w świetle skarżonego przepisu, tylko i wyłącznie od swobodnego uznania i woli redakcji albo wydawcy, co w świetle art. 54 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP stanowi nadmierną ingerencję w prawo wolności wypowiedzi oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.